

EEN EEUW GELEDEN

Zomergasten in Hilversum

door Bram van der Schuyt

Eind jaren tachtig hebben een vijftal enthousiaste leden van Albertus Perk onderzoek gedaan naar de betekenis van Hilversum als vakantieoord. We hebben het dan over de periode van ongeveer 1870 tot aan de Tweede Wereldoorlog. Die vijf leden hebben de resultaten van hun onderzoek destijds op een ledenavond gepresenteerd en gepubliceerd in een boekje Naar Hilversum! Uit de studie kwam naar voren dat die zeventig jaren van toerisme voor ons dorp van groot belang zijn geweest. De jaarlijkse stroom van vakantiegasten leidde al spoedig tot nieuwe bedrijvigheid in het dorp en tot nieuwe activiteiten. Uiteraard kwamen zij in de eerste plaats voor de zuivere lucht en het schone water. Maar de dames en heren wilden comfortabel gehuisvest en stijlvol vermaakt wor-

den. Vele nieuwe hotels dus, stalhouderijen om koetsen - later automobielen - te huren, muzikanten en concerten en chique winkels om ter plaatse inkoop te doen.

De aansluiting van Hilversum op het spoorwegnet in 1874 gaf het toerisme een belangrijke impuls. De gasten kwamen met name uit de drie grote steden die ons dorp nu goed konden bereiken. De trein maakte het vooral de Amsterdammers makkelijk om hier wekenlang te blijven. De heren konden immers per trein naar hun kantoren in de stad op en neer reizen terwijl de dames met hun kinderen en personeel hier van de vrije natuur bleven genieten. Die periode heeft op Hilversum een stempel gedrukt dat ook nu nog zichtbaar is.

WOENSDAG 28 MEI.		
Vervolg der lijst van te Hilversum aangekomen familiën:		
Mevrouw Blaauw—Berg, Berza en familie,	Den Haag,	Pension Trompsberg.
De Heer en Mevrouw Biaghi, Van Eggen,	Amsterdam,	„ „ Mei Öttes, Hevelaan.
„ „ M. Drückler,	„ „	„ „ Oranjestad.
„ „ Van der Walli Bakhuizen,	„ „	„ „ Villa Coza, Goudlindeweg 3.
„ „ Mr. J. N. v. d. Leij en fam.	Haarlem,	„ „ Huize Huisjeperk, Soerthoornstr. Ulrichsstra weg 1.
Vervolg der lijst van de te 's Graveland aangekomen familiën:		
Familie Hendrika, Amsterdam, achter Westerveld.		
Vervolg der lijst van te Baarn aangekomen familiën:		
De Heer H. Wessels,		Sophialaan G 20.
Familie Schäpfer Claas, Soerthoorn,		Seratorsweg A 4a.
De Heer J. M. S. Loggelo,		Houtstraat C 121.
„ „ P. J. Jans,		Ooversstraat E 245.
Mevr. Wed. Huislo,		Nieuwstraat F 159a.
Dames Oögeboom,		Stationstraat D 37.
Baron Van Wassenaer,		Kettingweg D 28.
Mevr. Wed. H. P. Krauszburg,		Bannuuzweg C 500.
De Heer J. Ankermit,		Wilhelminalaan G 194a.
„ „ F. Liefbok,		Wassenda A 65.
„ „ I. Nibbink,		„ „ 85.
Mevrouw Übersicht,		Oranjestadestraatweg A 44.
De Heer E. Mida,		Brink C 127.
„ „ P. W. Sutorius,		Laanstraat D 128.
„ „ H. I. Balks,		Koningweg G 175.
De Heer Henriquez de Seena,	Utrecht,	Sophialaan.
„ „ L. bar. Taets v. Amroegou,	Den Haag,	Huize Grootveld.
Vervolg der lijst van te Loosdrecht aangekomen familiën:		
De Heer en Mevrouw Polmanne, Gruppen,	Hongarije	Hotel Harndorf.
Mevrouw Thomassen,	„ „	„ „
Familie Sijne,	New-York,	„ „
De Heer Martin Dergonde,	Pinberg,	„ „
Familie Meulder,		„ „
„ „ Huis,	Wageningen,	Villa Einde Oost.
„ „ Mals,	Amsterdam,	„ „ Ruchof.
De Heer J. de Jeug en familie,	Auroika,	Apartment M. van der Schaal.
	Saarbrug,	Haize Weik en Rijk.
Vervolg der lijst van te Maiderburg aangekomen familiën:		
De Heer A. R. Richardson,	Engeland,	Hotel Reckthois.
„ „ J. Randall,	„ „	„ „
„ „ J. Jeug,	„ „	„ „
Mevrouw Schröder,	Arsterdam,	Villa Flavio Rama.
Vregeaproken:		
A. H. S. te Hilversum, in akte: Jov		evenwel kwam de rijkspolitiek Alcauda hans achterhalen en werd in gerespecteerd

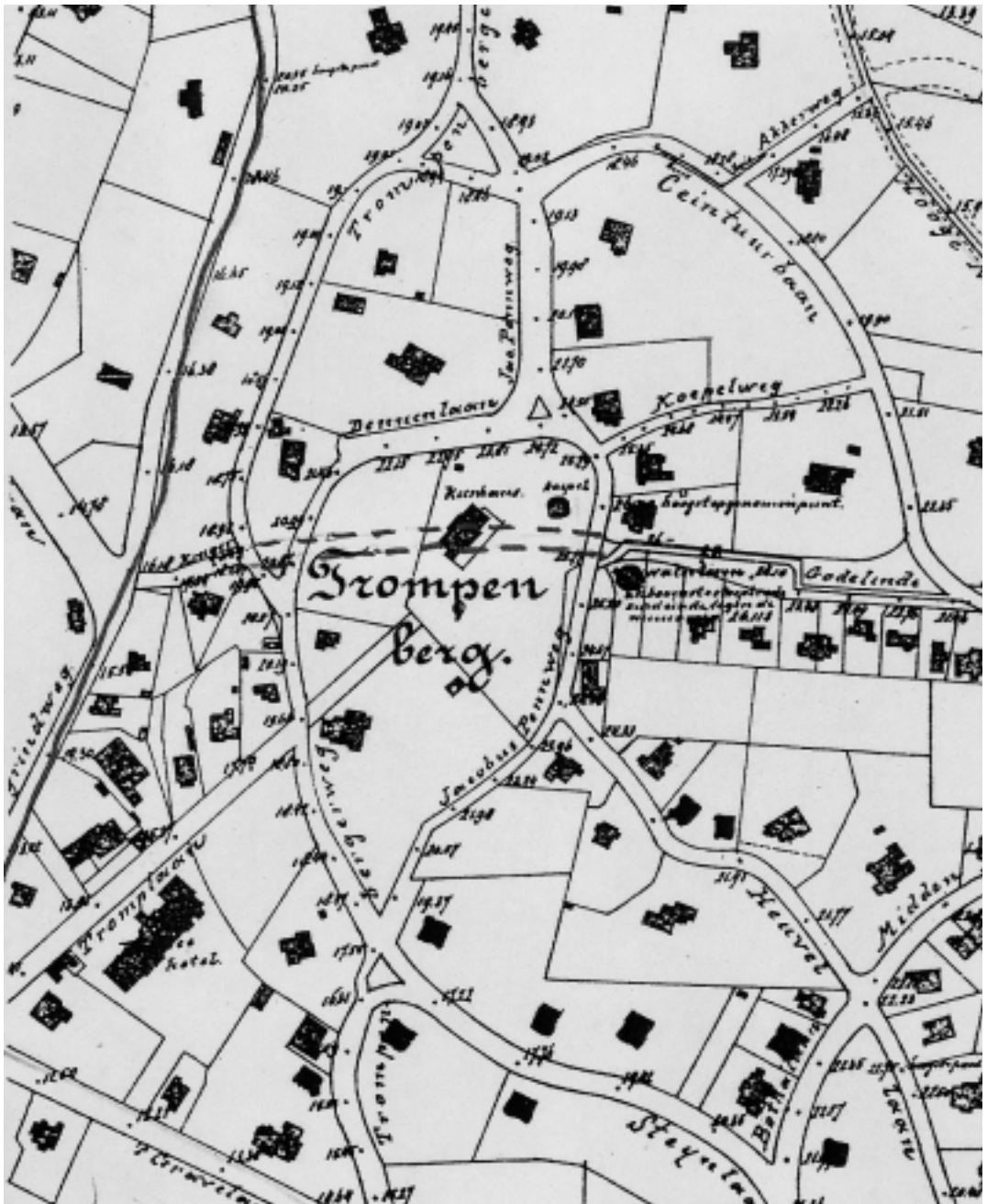
In die tijd verscheen de Gooi- en Eemlander twee maal per week, op woensdag en op zaterdag. Van mei tot en met september kwam elk nummer van de krant met een lijst van de te Hilversum aangekomen familiën. Ook de vakantiegangers die neergestreken waren in Baarn, Bussum, Laren, Muiderberg en 's-Graveland werden vermeld. De krant gaf eveneens aan waar de gasten vandaan kwamen en waar zij hun intrek genomen hadden. Waarom deed de krant dat? Kennelijk was het gewoon 'Nieuws'. De Hilversumse lezers vonden het boeiend te vernemen wie waren aangekomen en waar die vaak deftige familiën gingen logeren. De middenstand had een extra motief om deze rubriek goed te volgen. De altijd welgestelde vakantiegangers waren interessante klanten voor modeartikelen, sigaren, bijoutherieën en dergelijke zaken.

Hilversum en Baarn waren de drukst bezochte vakantieplaatsen. De belangrijkste hotels in Hilversum waren het Kurhaus, pension Trompsberg (in 1904 herdoopt in Palace-hotel), Hotel Emma, De Zwarte Arend en het Oranje-hotel. Het valt op dat kleine pensions en particuliere adressen belangrijk aan de totale logeercapaciteit bijdroegen. Vele particulieren trokken zich 's zomers terug in een soort tuinhuis of in aangebouwde slaaphokken om hun woning helemaal beschikbaar te maken voor de verhuur en op die wijze leuk bij te verdienen.

Interessant is de geschiedenis van het Pension Trompenberg, dat in 1904 herdoopt werd in Palace-hotel, en van het Kurhaus. De geschiedenis van deze twee hotels gaat terug tot 1875. Op initiatief van Dr Jacobus Penn, Geneeskundig Inspecteur van de provincie Noord-Holland, werd in dat jaar de "Naamloze Vennootschap Herstellingsoord de Trompenberg" opgericht. De onderneming kocht van de toenmalige eigenaar Albertus Perk rond de Trompenberg een lap grond van ruim 38 hectaren en stelde zich ten doel *het stichten van een Herstellingsoord, door het aanleggen van terreinen, de aanbouw en de bevordering van aanbouw van hygiënisch goed ingerichte logementen, pensions, villa's en andere inrigtingen*. Ook de Hilversumse arts Van Hengel was bij de oprichting van de Vennootschap betrokken. Hij werd één van de vijf commissarissen. Ongetwijfeld was die Hilversumse heuvel met zijn zuivere lucht en schoon water een gunstige plek om de gezondheid weer op peil te brengen. Dergelijke idealistische motieven hebben bij de oprichting van het Herstellingsoord wellicht een rol gespeeld. In werkelijkheid werden het Kurhaus en het Pension als commerciële hotels geëxploiteerd. En de rest van het terrein ging ingericht worden met wegen en beplanting om het geschikt te maken voor particuliere villabouw. Vandaag de dag zouden we de door Dr Penn opgerichte Vennootschap waarschijnlijk "projectontwikkelaar" noemen. Deze foto toont de Tromplaan en het Kurhaus niet lang na de bouw en na de aanleg van de tuin. Links van het gebouw werd later een muziektent opgericht (*Coll. Goois Museum*).

Op deze kaart van 1904 is de ligging van beide hotels goed zichtbaar. Het Palace-hotel lag op de hoek van de 's-Gravelandseweg en de Tromplaan. Het hotel is in de jaren zestig afgebroken. Op de vrijgekomen lokatie werd het huidige Palace Residence gebouwd. Het Kurhaus lag in een grote tuin die omsloten werd door de Trompenbergerweg, de Dennerlaan (thans de Christiaan de Wettlaan) en de Jacobus Pennweg. De Tromplaan die nu eindigt op de Trompenbergerweg was doorgetrokken als een oprijlaan tot aan het hotelgebouw. Het Kurhaus is in 1925 afgebroken. De Godelindeweg werd als Krugerweg doorgetrokken tot aan de Bussumergrindweg en liep dwars over de plek waar het hotel gestaan had. Het tracé van de latere Krugerweg is met een stippellijn aangegeven. Wie nu de lange rijen auto's over de

Krugerweg voort ziet razen kan zich moeilijk voorstellen dat het daar een eeuw geleden een oase van rust was.

Op het hoogste punt van de Kurhaustuin - het "topje" van de Trompenberg - was een koepel gebouwd. Het ver-
gezicht vandaar bracht velen en ook de schrijver J.A. de Rijk in lichte vervoering: *We gaan een oogenblik verpoezen
in den koepel, die daar zoo verleidelijk ligt, neerziende op den prachtige tuin van het Kurhaus.* Bij helder weer was
zelfs de Zuiderzee zichtbaar. De koepel moet in het onbebouwde stukje bos gestaan hebben dat thans omsloten
wordt door de Krugerweg, de Chr. de Wettlaan en de Jacobus Pennweg. Met veel fantasie is er nog iets van de oor-
spronkelijke tuinaanleg te herkennen (kaart coll. SAGV).

Hoewel het Kurhaus via de Tromplaan over een deftige oprijlaan beschikte lag het officieel aan de Jacobus Pennweg met huisnummer 1. Heuvelopwaarts stond de Koepel met huisnummer 3 en aan de overzijde van de weg de uit 1893 daterende watertoren. De zijweg van de Jacobus Pennweg naar de Ceintuurbaan die recht tegenover de koepel begon heet sinds 1898 de Koepelweg. Op de voorgrond rechts is een garage zichtbaar waar de vakantiegasten auto's konden huren. Op deze plek is nog altijd een garagebedrijf gevestigd, de Audi-garage van de firma Loogman (*foto Gedenkboek Hilversum 1924*).

Volgens opgave van de Gooi- en Eemlander was ook Pension Trompenberg bij de zomergasten zeer gewild. Evenals het Kurhaus is het pension rond 1875 in gebruik genomen. Blijkens een advertentie van 1895 had het hotel een eigen lawntennis- en croquetbaan. Intrigerend is de mededeling dat men beschikte over een "pneumatische" klok. Die is misschien in 1904 vervangen door een elektrisch apparaat want in dat jaar werd Pension Trompenberg aan een grondige opknappbeurt onderworpen. De capaciteit bleef op 50 kamers. De naam werd "Palace-hotel", wellicht om de internationale allure van het etablissement te benadrukken. Voor die 50 kamers met 60 bedden waren overigens maar drie (!)

badkamers beschikbaar. Het Kurhaus met 20 kamers had er maar één.

Het Palace-hotel heeft het lang uitgehouden. Tot in de jaren zestig is het in bedrijf gebleven hoewel de bloeiperiode van de zogenaamde Grand Hotels allang voorbij was. Het bleef tot op het eind een zekere grandeur houden die het gewild maakte voor bruiloften en partijen (*coll. Goois Museum*).

Niet alleen Trompenberg wist de stedse vakantiegasten te bekoren ook de Emmastraat kende een aantal hotels die volgens de rubriek van de Gooi- en Eemlander zeer in de smaak vielen. Aan het begin van de Emmastraat stond reeds honderd jaar geleden een hotel Het Gooiland met huisnummer 2. Verderop in de richting van de Soestdijkerstraatweg bevonden zich hotel De Gouden Leeuw, nummer 14, hotel De Zwarte Arend, nummer 48, en het Emma-hotel, nummer 54. Deze foto uit 1890 toont het begin van de Emmastraat met spelende kinderen. Dat wil zeggen dat die kinderen wel vele seconden doodstil moesten blijven omdat de toenmalige films erg traag waren en lang belicht dienden te worden. De veranda rechts op de foto zou bij hotel Het Gooiland (coll. Goois Museum).

Hotel De Gouden Leeuw stond op de hoek van de Luitgardeweg. Directe buur van het hotel was de Emma-apotheek die daar nu nog is onder nummer 26. Het hotel maakt op deze foto een keurige indruk maar kon niet op tegen zijn grotere concurrenten. In de rubriek van de Gooi- en Eemlander wordt de Gouden Leeuw maar af en toe vermeld (coll. Goois Museum).

Een hotel met een intrigerende naam: De Zwarte Arend! Het stond in de Emmastraat tegenover de Oude Amersfoortseweg die rechts op de foto zichtbaar is. Een advertentie in de Gids voor Hilversum uit 1895 maakt het aannemelijk dat De Zwarte Arend een soort dependance van Het Hof van Holland was. Wat in de advertentie verder opvalt is dat de eigenaar van beide hotels die de advertentie ondertekende - de heer J.W. Willerding - enkele jaren later, in 1902, opduikt als de *propriétaire* van het Kurhaus die de Hilversummers opriep om naar zijn muziektent te komen. Uit de *Gooi- en Eemlander* blijkt dat De Zwarte Arend toch niet erg de loop had. Het hotel heeft het dan ook niet lang uitgehouden. In de V.V.V.-gids van 1921 staat op het adres Emmastraat 48 Lunchroom Modern vermeld dat nader omschreven wordt als *bodega en restaurant* en als *filiaal der lunchroom "Moderne", Galerij 17, Amsterdam* (coll. Goois Museum).

Nog verder zuidwaarts in de richting van de Soestdijkerstraatweg bevond zich het hotel Emma. Het stond op de hoek van de Emmastraat en de Hollandselaan. Evenals het Oranjehotel heeft de villa eerst enige tijd een kostschool ge- huisvest maar rond de eeuwwisseling werd het als hotel ingericht. In de eerder genoemde V.V.V.-gids van 1921 werd

het genoemd als Emma-pension met 20 kamers en niet minder dan twee badkamers. Logies met ontbijt kostte toen drie gulden, zitkamers voor eigen gebruik bij langer verblijf werden aangeboden vanaf vijf gulden. Het pension is tot 1959 in bedrijf geweest. Het gebouw werd daarna in gebruik genomen door de Nederlandse Televisie Stichting en in 1986 gesloopt om plaats te maken voor nieuwbouw van de KRO (coll. J. Sievers).

Terug naar de 's-Gravelandseweg. Op nummer 55 was gevestigd het Oranjehotel. Het boek "Naar Hilversum" schrijft hierover: *het gebouw werd in de jaren veertig van de vorige eeuw in gebruik genomen als kostschool, daarna werd het bestemd voor particuliere bewoning. Na enkele jaren leegstand besloten enkele vooraanstaande Hilversumse ingezetenen onder leiding van Jhr. De Geer, de villa als hotel te exploiteren. Op 27 mei 1897 vond de officiële opening plaats in tegenwoordigheid van een groot aantal notabelen. In een verslag van de opening lezen wij: "De villa beantwoordt aan alle eischen welke aan een eerste klasse-hotel gesteld mogen worden. In de dames salon vindt men o.a. een prachtigen vleugel, terwijl het echt-bronzen beeld van de jeugdige koningin niet weinig tot de verfraaiing bijdraagt". Ook heel bijzonder in die dagen was het gebruik van elektrische verlichting. Helaas op de openingsavond, toen het muziekcorps speelde, weigerde de installatie en alle werd in het duister gehuld.*

Het hotel is echter nooit tot grote bloei gekomen. Al na enkele jaren werd het gesloten en kreeg het gebouw weer zijn vorige bestemming namelijk villa voor particuliere bewoning. In 1933 vestigde zich de Openbare Bibliotheek zich in het gebouw, en tot op heden functioneert het als zodanig (coll. Goois Museum).

Literatuur

- C. van Aggelen e.a., *Naar Hilversum!* Hilversum, 1989
 - J. Brouwer Rz., *Gids voor Hilversum*, Vereniging "Algemeen Belang", Hilversum
 - A. Koenders, *Monumenten in Hilversum*, deelgebied 12, Hilversum 1989
 - E. de Paepe, *Hilversum, verdwenen dorpsbeelden*, Haarlem 1994
 - P. van Ravesteijn e.a., *Gedenkboek Hilversum*, Hilversum 1924
 - J.A. de Rijk, *Wandelingen door Gooi en Eemland*, Hilversum 1905
- De Gooi- en Eemlander*